

BUITEN

8de JAARGANG N°. 37.

ZATERDAG 12 SEPTEMBER 1914.

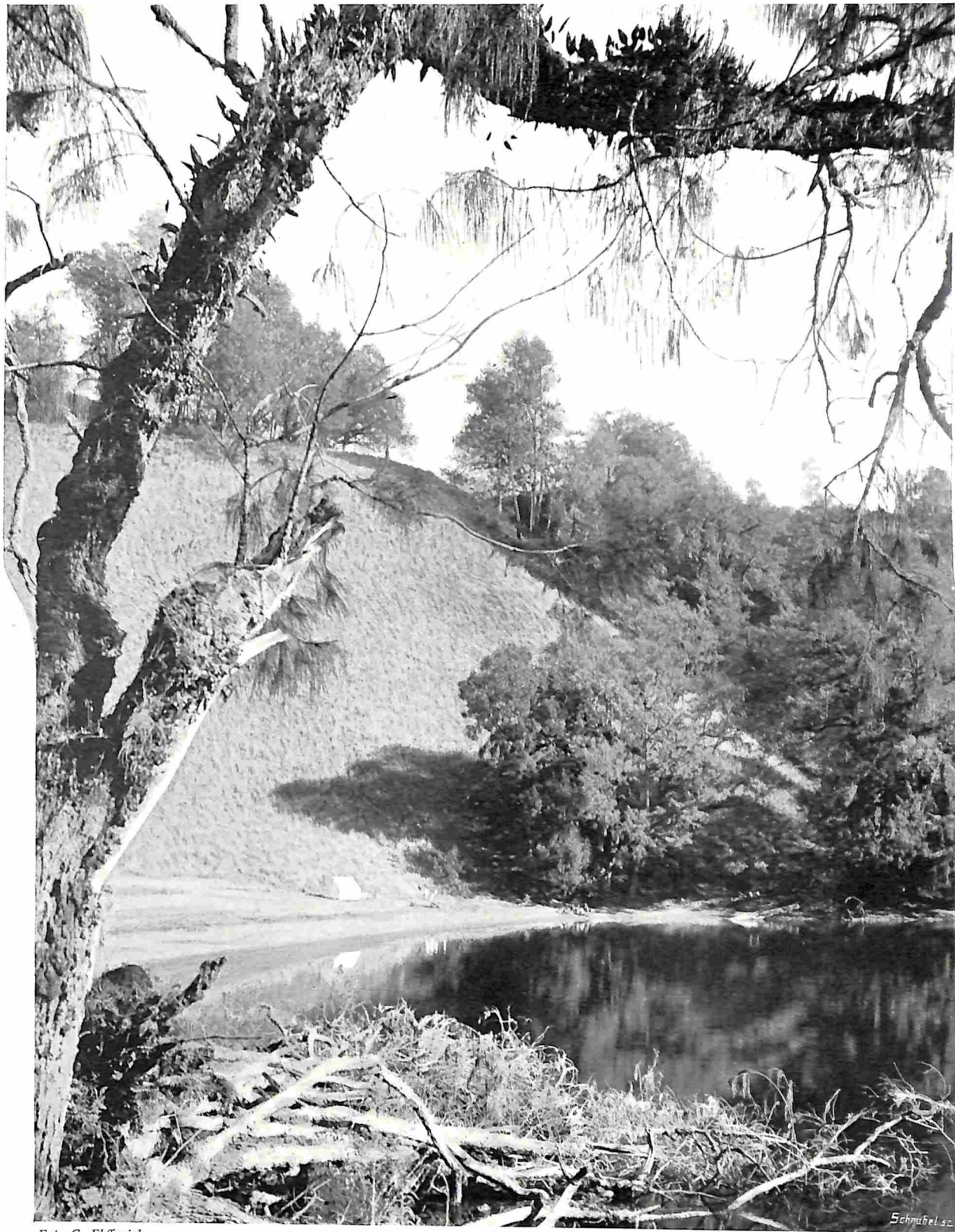

Foto C. Elfferich.

DE WESTELIJKE OEVER VAN RANOE KOEMBAIA (OOST-JAVA).

BUITEN

Geïllustreerd Weekblad
aan het Buitenleven gewijd

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

DE WESTELIJKE OEVER VAN RANOE KOEMBALA. ILLUSTR. BLZ.	437
DE WET DER Wouden, door JAMES B. HENDRYX (2) ..	438
„FRANC-TIREURS" EN ONZEN GRONDWET, door L. . . .	439
HARDERWIJK EN ZIJNE VOORMALIGE ACADEMIE, (SLOT), DOOR TOM SCHILPEROORT, GEÏLLUSTREERD . . .	BIZ. 440—445
NOODMUNTEN, door B.	BLZ. 441
TWEE DAGEN IN GETEISTERD BELGIË, door MAX TUMMERS . . .	442
EEN LOFDICHT OP HARDERWIJK, GEÏLLUSTREERD	444
STUKJES LEVEN. AAN ZEE, door DORA MUSBACH	444
ZAL POLEN HERLEVEN? door G. WIJGMANS, GEÏLL. BIZ.	446—447
IETS UIT DE GESCHIEDENIS VAN LEUVEN, door S. V. PRAAG. BLZ.	447
GEVECHT MET EEN ZALM, door G.	447
DE VERWOESTING VAN LEUVEN. ILLUSTRATIE.	448
WAT IS TE LEUVEN GESPAARD GEBLEVEN?	448
EEN GROENTE VOOR DEN WINTER, door J. J. HOF	448

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseren aan de Uitgevers **Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74—76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie" of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten."** Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's. Tevens gelieve men achter op de foto's duidelijk aan te geven, wat ze voorstellen.

De uitgevers verzoeken beleefdijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Uitgave van SCHELTEMA & HOLKEMA'S BOEKHANDEL
K. Groesbeek & Paul Nijhoff -AMSTERDAM-

DE WET DER Wouden

door JAMES B. HENDRYX.

(2) (Geautoriseerde vertaling.)

HOOFDSTUK I.

„WIE van jullie schunnige overblijfsels der beschaving is Hagen?" vroeg de opzichter, in den gang struikelende over de opeengehoopte zakken. „Hier", zei een stem aan zijn elleboog. Neerkijkend, ontmoette Spike de blauwe oogen van den jongen man, die hem tevoren had meegedeeld, dat hij de nieuwe teller was.

„Wil je misschien 'n plaats?" vroeg de stem, terwijl haar eigenaar naar het venster ging. Spike Wilson staaarde den spreker een volle minuut aan, en boog zich toen voorover.

„Ben jij de Hagen, die verlejen jaar in Scanlan's kamp de boel op stelten zette, en Tom Britton en Mac Gonigle en Fred Barte van smeer gaf?"

„Jawel".

„En die „buldog" — Larkin — an reepjes sloeg, jij met je gebroken pols; en die Louis Latier naar het hospitaal stuurde met z'n kaak an drie stukken?"

„Jawel", zei Hagen, zijn pijp stoppende.

„Nou, als je boomen kan vellen net zoo goed as je vechten kan," zei Wilson, „dan zul je t'm wel leveren", en hij ging naar het achterbalkon, waar hij dien geheelen kouden Novembermiddag op den treeplank bleef zitten kijken naar de sparren die voorbij-schoten.

HOOFDSTUK II.

HOE ZIJ WERKTEN.

Nr. vijfendertig van de Softwood-Maatschappij begon onder gunstige voorwaarden. Spike had een plaats uitgekozen in een bocht van de Big-Porcupine. Een voor één verzezen de gebouwen, loods, slaapkeet, kookkeet, kantoor en stallen; en nauwelijks waren ze klaar of daar kwam de sneeuw — anderhalf voet hoog — overvloed van sneeuw voor de glijbanen en de sleepwegen. En de boomen stapelden zich reeds op aan de helling bij de rivier.

Er lag al genoeg hout om het systeem van knoeien met de getallen, dat Wilson met zooveel succes met Timmins had in praktijk gebracht, ook nu weder te beginnen. Het was zeer eenvoudig en werd mogelijk gemaakt door het slappe toezicht op het kamp van Mc Ilvary. Wilson haalde het hout dat er moest zijn, uit het bosch, en dat was maar de hoofdkwestie, in de oogen van den directeur.

Mc Ilvary bezocht het afgelegen kamp zelden meer dan een paar maal per winter, en dan nog alleen maar om de boeken na te zien en met voldoening te kijken naar de groote stapels boomen, die zich opstapelden op de paden. Nooit telde hij het aantal arbeiders na; het was hem voldoende, dat Wilson met minder mannen meer stammen de rivier in kon krijgen dan welk ander kamp ook. Bovendien was het een vervelende reis op sneuwschoenen van het dichtstbijzijnde spoorwegstation af, en hij begon een tegenzin te krijgen in inspanning.

Als in de herfst de ploegen werden samengesteld, kreeg Spike altijd de beste mannen. Hij wist precies wat ieder van hen presteerde, en koos voor een bezetting van tachtig man, vierenzeventig van de beste krachten die er te krijgen waren. Allen ontvingen een bepaalde maandelijksche gage, behalve de vellers, die per duizend betaald werden.

Hij had geen moeite, goede krachten te krijgen, daar de Softwood niet enkel zeer goede loonen betaalde, maar nog bovendien een flinke premie uitbetaalde aan het kamp, dat het grootste aantal boomen neerlegde; en Spike Wilson's mannen gingen altijd strijken met deze premie.

Nadat hij de kern van de bosschen-vernielende machine had samengesteld, liep Spike de herbergen aan de rivier af, om de rest aan te vullen uit het maatschappelijk wrakhout dat daar verzameld was. Na hun een dollar voorgeschoten te hebben om zich zoodoende te verzekeren van hun niet-verschijnen, beval hij hen, zich aan den trein te melden. Natuurlijk verscheen er nooit een van hen, maar hunne namen werden naar het kantoor gezonden en op den betaal-rol gezet.

En dan kwam Timmins rol. De boomen werden gemeten als ze aankwamen op de glijbanen, die naar de rivier afliepen, terwijl dan de meter het aantal voeten stelde op het credit van het paar vellers, wier merk op den boom voorkwam. Elken morgen werd de besomming van den vorigen dag overgenomen in de boeken van den opzichter.

Timmins placht een „pro rata" bedrag af te trekken van het goed van elk paar vellers, en er de drie paren, die nooit verschenen waren, voor te crediteeren. In de lente, als de mannen uitbetaald werden, placht Timmins dan de loonlijsten te vervalschen, en gelijk op te deelen met Wilson. En zoodoende klopte het aantal gevelde boomen altijd met de loonlijsten. Van alle mannen in de ploegen voedde Shane Kennedy alleen achterdocht. Alleen Wilson en Timmins hadden inzage in de boeken, en het feit, dat het juiste bedrag van de premie niet bekend was, dekde elke schijnbare onregelmatigheid in de besomming. Al de vellers van Spike hadden meer geld in hun zak dan de vellers van eenig ander kamp, en dit was hun genoeg. Kennedy en zijn medezager waren de besten uit de beste ploeg van de Softwood. Shane was tenger van bouw, maar taai als een ongelooide huid; jong en door en door een woudbewoner.

Twee jaren te voren had hij een eenvoudige manier gevonden om het juiste aantal voeten, dat een boom lang was, te berekenen, en daarna had hij op den achterkant van zijn zaag inkepingen van een duim lengte gemaakt, en zijn tijd afgewacht. En toen was hij op zekeren avond met Wilson gaan spreken. Dat was geweest in kamp Drieëndertig.

Wat er precies tusschen hen was voorgevallen, wist niemand, maar zeker is het, dat na dien tijd Kennedy's besomming onaan-geroerd bleef. Maar even zeker is het, dat de opzichter hem van dien avond af haatte en vreesde. Tallooze malen had hij op mid-delen gezonnen om den veller uit den weg te ruimen, maar hij miste den moed, ze uit te voeren. Elk jaar koos hij Kennedy, mis-schien wel omdat hij bang was, dat hij zijn geheim in een der andere kampen zou verklappen, en misschien ook in de hoop, dat er zich nog eens een gelegenheid zou voordoen om hem te „nemen".

Zeker is het, dat het meer van Kennedy en Coombs afhing dan van eenig ander paar vellers of het kamp de premie bemachtigde of niet, en dus bleef Kennedy hem een doorn in het oog. Niemand vermoedde dezen haat, maar elk jaar werd het voor den opzichter moeilijker, hem te verbergen.

Elk voorjaar kwam Kennedy uit de bosschen, en, na zijn loon naar de bank te Rokoko gebracht te hebben, ging hij op weg naar den bovenloop van de Kleine Porcupine, waar hij den zomer en het begin van den herfst doorbracht met werken aan zijn kleine hoeve, die Kennedy's trots was.

Zijn blokhut was geen ruw, zoo maar in elkaar geknoei-de woning, maar opgetrokken met de grootste zorg, ten koste van maanden hard werken. Het huisje had drie vertrekken en een keuken, en de deuren en vensters waren tochtvrij.

En dit was zooals het hoorde, want zou niet de kleine Kitty O'Shea er den scepter over zwaaien? De houtvellers en trappers noemden haar het knapste deerntje uit het geheele land. Vroolijk en guitig en met een natuurlijke behaagzucht, die de ruwste harten sneller deed kloppen. En wijs was ze boven haar jaren, zooals iemand paste, op wier schouders de geheele last van het huishouden van O'Shea rustte — de oude Tim en de tien kleine O'Sheas — en deze last was niet licht te dragen ook, in de bouw-vallige hut met haar twee vertrekjes, aan de ver-verwijderde Nipissing. Kennedy placht haar zich voor te stellen aan haar huishoudelijke plichten bezig in dit of dat vertrek, en deed aan Pat Donovan lange verhalen over haar gaven als huishoudster. en haar goedigheid tegenover de tien kleine kinderen, die door het huis zwermden als een troep jonge honden.

HOOFDSTUK III.

TWEË LESSEN.

Spike Wilson stond den volgenden morgen zeer voldaan met zichzelf op, na het besluit genomen te hebben, Hagen te verschalken en hem er toe te brengen de besomming te veranderen. Gedurende den nacht had hij een plan bedacht, dat hij nu zonder dralen ten uitvoer ging leggen.

Na het ontbijt, toen de meter verslag kwam uitbrengen van de besomming van den vorigen dag, verzocht Spike hem, nog even te blijven. „Tusschen twee haakjes, Hagen”, zei hij, „zie je deze zes namen?” Dit zeggende wees hij naar de namen der zes stroomannen onderaan den betaalsrol.

„Jawel”.

„Die namen heb je niet in je boekje staan, en natuurlijk hebben ze ook niks neergelegd, maar toch staan ze op de betaalsrol net alsof ze met de anderen hier in 't bosch zijn. Je weet zeker wel, dat de heele troep, waar we nou op dit oogenblik mee werken, al zoowat vier jaar bij me is?”

Hagen knikte.

„Deze lui waren d'r natuurlijk ook, voordat ze uitsnejen. George Dobbs en Mike Raimey gingen allebei terug naar Driendertig, en zijn allebei onder 'n boom geraakt. James Dugan, laat es zien — o ja, die raakte onder het hout op de glijbaan, dat was ook in Driendertig. John Galvin en Phelpps zijn allebei verdronken in Vierendertig, en La Blanc glee' uit en raakte onder 'n slee in Vierendertig.

„'t Waren allemaal goeie kerels, en die gezinnen achterlieten, en toen 't volk hier hoorde, dat die 't hard te verantwoorden hadden, kwamen ze bij mijn, en zeien me, oat ik die zes maar op de betaalsrol moest laten staan, net alsof ze nog meehakten. Zoolang dit kamp de premie kreeg, zouden ze ieder dan van hun verdienste zooveel afstaan, dat de vrouwen er niet bij te kort kwamen.

„Dat gaat zóó, zie je — laat ik es kijken, hoeveel paren vellers zijn er — vijftientig? Nou, en d'r zijn drie paar, die dus in-verdiend moeten worden. D'r gaat dus een achtste van het tegoed af van vierentwintig paar, dat komt te staan op naam van die arme duivels, die dood zijn. In 't voorjaar krijgen de weduwen 't geld”.

Hagen, die had zitten luisteren, viel hem in de rede: „dat vind ik allemachtig royaal! Dat bewijst, dat de mannen 'n goed hart hebben onder hun sterke spieren”.

„H'm, ja, dat zal wel”.

„Maar waarom neem je dat percentage alleen van vierentwintig paren, als er toch vijftientig aan 't werk zijn?”

„Dat wou ik je net gaan vertellen”, zei de opzichter, „allemaal vonden ze deze schikking goed, behalve Kennedy en Coombs, waar ie mee samenwerkt. Die wouen niet meedoen”.

„Dat is vreemd”, zei de meter. „Ik moet je eerlijk zeggen, dat ik Kennedy wel mag. Hij is een knappe kerel, en beslist is het 'n vent uit één stuk”.

„Ja, 't is 'n goeie kerel, maar allemachtig schrapperig. Die geeft z'n geld niet weg. Pot 't allemaal op in de Bank. Als ik jou was, zou ik niks van wat ik je daarnet verteld heb, an de mannen oververtellen, omdat ik ze heb moeten beloven, dat ik t'r met niemand over zou praten. Je weet hoe 't is; ze zijn gauw op d'r teentjes getrapt, en ze konnen 't heele zaakje d'r wel es bij neergooien. En je kunt gerust gelooven, dat die arme drommels dat geld best gebruiken kunnen. Ik had 't je al eerder willen vertellen, zoodat je 't meetboekje kon laten kloppen met de betaalsrol, maar 't is me glad door 't hoofd gegaan”.

(Wordt vervolgd).

„Franc-tireurs” en onze Grondwet

DOOR wat daar in 't geteisterde België voorvalt, is de kwestie van brandenden aard geworden, of de burger zijn land en zijn eigendom mag verdedigen, ook al behoort hij niet tot het geregelde leger. Op een zoogenaamde vredesconferentie hebben diplomaten goedgevonden te bepalen, dat dit niet mag, dat een zoodanige burger een vrijbuiters is, al is op verlangen van kleine staten „volkenrechtelijk” goedgekeurd het vechten door burgers, die de wapens zichtbaar dragen en de krijgswetten opvolgen, doch dit alleen nog maar, als het geldt een aankomenden vijand te gemoet te trekken. Wij vinden deze bepaling buitengewoon dwaas, nog afgezien van het feit, dat dergelijke regelingen van de wijze van oorlogvoeren, pogingen om z. g. n. „beschaafd” oorlogvoeren (o, contradictio in terminis!) te bevorderen, het bestaan van den oorlog slechts verlengen, terwijl vredes-vrienden naast het verdwijnen van het beestachtige in den mensch — wat nog lang kan duren — slechts van een tot het uiterste doorgevoerd „à la guerre comme à la guerre” heil kunnen verwachten. 1)

De diplomatie echter, onder militairen invloed, wil het anders: het schoone militaire spel, dat oorlog heet, mag niet door bur-

1) Wij weten wel, dat juist de zachtmoedige vredes-vrienden het allerminst inzien, of willen inzien, dat alleen paardemiddelen het groote kwaad dat „oorlog” heet, kunnen doen verdwijnen. Eenige dagen geleden weer voerde het Handelsblad in een artikel „Oorlog en recht” een pleidooi voor „beschaafd” oorlogvoeren.

gers — een geheel ander slag van menschen als militairen! — in de war worden gestuurd. Slechts legers mogen vermoorden. Soldaten mogen op den vijand uit verborgen hoeken schieten, of op argelooze non-combattanten uit luchtschepen bommen werpen. Maar als een burger uit een raam van zijn huis schiet, heet dit „sluipmoord”.

Wij denken er niet aan, te ontkennen, dat in de meeste gevallen het strijden van burgers tegen een groote troepenmacht van goed-geoeffende militairen een goedbedoelde maar dwaze daad zal zijn, die niet in hun eigen belang en in dat van het vaderland is. Wij vertrouwen, dat ons volk, kalmer en nuchterder dan de Belgen, de enkele gevallen, waarin het tegendeel het geval zal zijn, beter zou weten af te wachten.

Maar ter zake. Wij hebben eens nagegaan, wat onze verschillende staatsregelingen en grondwetten zeggen van de verplichting der burgers, om 's lands onafhankelijkheid te verdedigen.

Art. 8 van de Unie van Utrecht zegt, dat alle mannelijke ingezetenen tusschen 18 en 60 jaar zullen worden gemonsterd en opgeschreven, opdat zoo noodig over hen voor den krijgsdienst kan worden beschikt. Dat is dus het beginsel van algemeene dienstplicht. Iets dergelijks bedoelde art. 2 der Pacificatie van Gent. Zooals men weet, bleef deze bepaling een doode letter; onze voorvaderen gaven de voorkeur aan een huurleger, al traden zij meermalen, als de nood hoog was gestegen, zelf op ter verdediging van huis en hof, soms op een wijze, die men ons geleerd heeft, dat bewonderingswaardig was, doch thans krachtens besluit van knappe diplomaten voor misdadig is uitgemaakt.

De artt. 43 en 44 van de algemeene bepalingen der Staatsregeling van 1798 luiden aldus:

„Het Bataafsche volk wil eene gewapende burgerwacht tot verdediging zijner vrijheid en onafhankelijkheid, zoo naar binnen als naar buiten. De regeling dezer macht zal geschieden door de wet.”

„Ieder Bataafsche burger is verplicht, tot dat einde de wapenen te dragen en zich op de rol van wapenvoerende burgeren te doen inschrijven.”

Algemeene dienstplicht dus, die echter op grooten tegenzin stuitte en niet te verwezenlijken bleek.

In de Staatsregeling van 1801 wordt de *verplichting* dan ook een *aanbeveling*; men zie art. 17, 1e lid: „Het Bataafsche volk wil, dat de Burgerwapening tot verdediging der vrijheid en handhaving der Nationale Onafhankelijkheid, zooveel mogelijk, en door alle gepaste middelen en wegen worde aangemoedigd.”

De Staatsregeling van 1805 en de Constitutie van 1806 zwijgen over het onderwerp.

Na het herstel der onafhankelijkheid bleek, dat de tijdens de fransche overheersching ingevoerde conscriptie, hoe gehaat ook, toch eigenlijk niet te missen was; om dit eenigszins te verbloemen, werd art. 121 der Grondwet van 1814 aldus geredigeerd:

„Het dragen der wapenen tot handhaving der onafhankelijkheid van den staat en de beveiliging van deszelfs grondgebied blijft, overeenkomstig 's lands oude gewoonte en het grondbeginsel bij de Unie van Utrecht aangenomen, een der eerste plichten van alle ingezetenen dezer landen.”

In de Grondwet van 1815 is het desbetreffende artikel (203, na de herziening van 1840: 201) gelijkloidend, behalve dat achter de woorden: „'s lands oude gewoonte” de woorden: „den geest van de pacificatie van Gent” worden gevoegd.

„In de Grondwet van 1848 luidt art. 177 eenigszins eenvoudiger: Het dragen der wapenen tot handhaving der onafhankelijkheid van den staat en tot beveiliging van zijn grondgebied blijft een der eerste plichten van alle ingezetenen.”

De Grondwetsherziening van 1887 bracht ons art. 180 in zijn nog geldenden vorm. Het is een kort, krachtig en schoon woord:

Alle Nederlanders daartoe in staat, zijn verplicht mede te werken tot handhaving der onafhankelijkheid van het Rijk en tot verdediging van zijn grondgebied.

„Alle Nederlanders daartoe in staat, zijn verplicht mede te werken.....” Het is duidelijk. Elke Nederlander, ieder op zijne wijze.

Natuurlijk heeft de Staat dit hooge belang in de allereerste plaats te behartigen; hij doet dit door vorming van leger en vloot. Nederlanders, die daartoe niet behooren, moeten echter evenzeer medewerken tot handhaving van 's lands onafhankelijkheid, 't zij door geldelijken steun, 't zij door het opvatten van de wapenen op eigen hand, door franc-tireur, „vrijbuiters” te worden, 't zij op andere wijze.

Maar het volkerenrecht wil het anders en volgens tegenwoordige opvattingen heeft het volkerenrecht hogere „gelding” — fraai staatsrechtelijk woord — dan het nationale. Nu kunnen groote mogendheden om strategische of andere redenen het volkerenrecht schenden, een kleine staat kan zich die weelde niet veroorloven.

De „burger” mag zijn eigendom, zijn stad, zijn land niet tegen den vijand verdedigen en omdat er gevaar bestaat, ook bij ons, dat hij het tòch tracht te doen, is er slechts één middel, om rampen te voorkomen.

Alle Nederlanders, daartoe in staat, moeten behooren tot de land- en zeemacht, die alléén gerechtigd is den vijand te bestrijden.

Algemeene dienstplicht voor gezonde mannen en vrouwen. Voor vrouwen ook, opdat de navolgers van Kenau Simons Hasselaar gerechtigd blijven, den vijand te bestrijden.

Wij zien geen anderen uitweg.

L.

Foto C. Steenbergh.

GEZICHT IN DEN VOORMALIGEN HORTUS BOTANICUS TE HARDERWIJK. RECHTS EEN CEDER VAN DEN LIBANON, DAARNAAST EEN GINGKO BILOBA.

HARDERWIJK EN ZIJNE VOORMALIGE ACADEMIE.

(Slot).

HET was Willem III, die zich het lot der Geldersche academie aantrok, en hij vermaande den landdag, zich van hare plicht op 't punt der finanties te kwijten. Veel gaf het niet, want in 1679 hadden de heeren professoren, sedert den Franschen inval, nog geen salaris gehad. Pas in 1681, toen het Veluwsche kwartier voor het eerst haar deel weer in de subsidie betaalde, kregen ze 'n klein deel van hun salaris weer uitbetaald. Zoo kwam ten slotte de resolutie van 1692, waarin de Staten van Gelderland het besluit namen, waarbij het onderhoud der school, toelagen en subsidie's, door ieder kwartier werden vastgesteld, en gehandhaafd. De uitvoering van een en ander liet echter nog op zich wachten, de verschillende kwartieren waren veel geld achter (Nijmegen o.a. in '95 f 2400.— dat was het aandeel over 2 jaar) en pas met den vrede van Rijswijk in 1697, toen de stadhouder weer meer de handen vrij kreeg, begon 'n begin van verwezenlijking van de voorgespiegelde finantieele rust. Helaas, in 1702 overleed de prins en de Spaansche Successie-oorlog bracht opnieuw 'n tijd van zware zorgen. Echter, bij het sluiten van den vrede van Utrecht in 1713 kwam 'n tijdperk van glorie, waarna lang vergeefs was uitgezien en leefde de Hoogeschool weer op. Het was in 1735, dat Karel Linnaeus te Harderwijk kwam, aangelokt door het college van prof. de Gorter, teneinde onder dezen den doctorstitel te halen in de medicijnen. Dit was niet de eerste beroemdheid, die hier kwam promoveeren. Reeds was Herman Boerhave hem in 1693 voorafgegaan. De bovengenoemde prof. de Gorter, was een leerling van Boerhave geweest, en werd in 1754 tot lijfarts van de keizerin van Rusland benoemd, wat als bewijs mag gelden, dat de Geldersche academie kon meedoen, op dat tijdstip. Zoo naderde 1795 en de naam, die tot dusver wijsch die van „academie des vorstendom Gelre's en graefschaps Zutphen" geluid had, werd eenvoudig in „Bataafsche academie" veranderd, terwijl de hoogleraren „op de regten van den mensch, enz., enz." de eed moesten afleggen. Toen echter na Lodewijk Napoleon's kortstondig bestier de Bataafsche onafhankelijkheid ophield te bestaan en de inlijving bij het Fransche keizerrijk de onderlinge naijver der provinciën ophief, door de met de inlijving gepaard gaande veranderde rijks-verdeeling in departementen, was het ook met de academie gedaan. Op 15 Nov. 1811

maakt de prefect van het departement van de Boven-IJssel aan curatoren bekend, dat bij keizerlijk besluit van 22 Oct. de Harderwijksche academie was opgeheven en 25 Febr. 1812 dienaanvolgend had de laatste senaatsvergadering plaats, waarin de senaat werd ontbonden.

Wel werden sedert pogingen in 't werk gesteld, in den vorm van 'n atheneum, of 'n gymnasium (laatstelijk het Nassau-Veluwsch Gymnasium) de inrichting nieuw leven te geven, maar de oude luister keerde niet weer.

Wie thans Harderwijk bezoekt, zal van de oude glorie alleen nog eenige oude professoren-woningen terugvinden in de Donkerstraat. Hierin komt ook het Academiestraatje uit, waarin als een der weinige overblijfselen van een der vele kloosters zich een oud torentje bevindt, waarin het borstbeeld van Linnaeus, als herinnering aan diens promotie. Het staat in een hoek van de oude Hortus Botanicus, waarin eenige zeer oude boomen nog van den tijd spreken, waarin de universiteit bloeide o.a. eene ginkgo, en eene Libanonsche ceder. Trouwens, om en daarbij bevinden zich nog meerdere oude gebouwen, thans allen in gebruik bij de in Harderwijk in garnizoen zijnde infanterie, welke vroeger tot de academie behoorden. De oude R. C. kerk, die voor aula der universiteit diende, later Fransche kerk, werd nog later militaire bakkerij en is thans weer tot zijne oude bestemming teruggekeerd. Ik kom hier straks nog even op terug. Ook het daaraangrenzende terrein van het klooster is thans geheel voor militaire doeleinden in beslag genomen en uit de daar nieuwere en oude gebouwen is alleen met veel goeden wil iets van den oorspronkelijken toestand te herkennen. Jammer moet het heeten, dat door een zuiver particuliere kwestie tusschen twee overheidspersonen in het stedeke Harderwijk het restant van de fraaie oude muren met rondeelen, aan die zijde, thans ook is geslecht. De heeren moesten, dunkt me, in zoo'n geval eens wat verder zien, dan hun plaatselijk krakeel en niet maar neerhalen om 'n persoonlijke veete, wat van de oude geschiedenis van het stadje tenminste nog iets te verhalen had. Door dit neerhalen is ook verder die oogpunt en rest ons weinig meer, waar ook de poorten geslecht zijn, behalve de Vischpoort, die, evenals de poort van dien naam te Elburg, dient tot vuurtoren. De vischmarkt-wachter wordt als zoo-

danig niet meer gebruikt. Aan de zeezijde waartoe we thans genaderd zijn, treffen ons naast het fraaie gezicht op de Zuiderzee, met de haven, en de aan de zee grenzende landerijen, de resten der wallen, die aan deze zijde nog in vrij goeden staat verkeerden. Wie de gelegenheid heeft als ik, ook van de binnenzijde uit de aangrenzende tuinen die wallen te bezien, zal daar nog de bogen in ontdekken en de steenen trappen, en ommevang, die van menige bewogen tijd spreken. Maar uiterlijk is er niets van te zien.

Voor de oude R. C. kerk, waarvan hier boven reeds sprake was, een der weinige z.g.n. dubbele kerken in ons land, verwijs ik naar het nummer van Buiten van 20 Sept. 1913. De afbeeldingen zijn in dit nummer (op blz. 445) nogmaals opgenomen. De Maria of L. Vrouwē kerk dateert van 1415. De hooge toren stortte in 1797 plotseling in, maar 'n gedeelte bleef staan. Met vele moeiten en zorgen liet men toen 'n kanon uit Zwolle komen, om dat gedeelte omver te schieten. Evenwel, de kanoniers waren nu niet juist behendig en voor dat 't stuk toren viel, hadden zij tot schade der bewoners er al vele malen naast geschoten.

Op 't stadhuis, dat in 1837 geheel vernieuwd werd — en hoe! — bij welke gelegenheid alleen de muren en de raadzaal — die prachtig goudleer behangsel heeft, — bleven staan, wil ik liever niet terug komen; Havard, in „les villes mortes du Zuyderzee” zegt dat het uiterlijk hem al zoo genoeg was, dat het hem de lust benam het ook van binnen te gaan zien; het is dan ook 'n bouwwerk van zeldzame disharmonie. Wel vermeld ik nog twee steenen, ingemetseld in den zijgevel van de doleerende kerk, waarvan de een zich 1 M. 88 boven de straat of 68 c.M. boven A. P. en de ander 1.25 M. boven de straat of 5 c.M. boven A. P. bevindt. De eerste geeft de hoogte aan van den beruchten derden Allerheiligenvloed in 1570, de tweede die van den vloed in 1825.

Zoo er één stadje is aan de Zuiderzee, met 'n belangrijke geschiedenis, dat daarvan binnenkort weinig of niets meer aan 't nageslacht zal te verhalen hebben dan is dat Harderwijk. Er schijnt door d'eeuwen heen, wel een vloek op de ontwikkeling te rusten. En van wāt nog restte, verdwijnt steeds meer in de kleurlooze banaliteit van 'n nieuweren bouw, die van de geringere levenskracht, het gebrek aan karakter ten duidelijkste het symbool is.

TOM SCHILPEROORT.

NOODMUNTEN.

GELD is de ziel van de negotie” zegt een oud Hollandsch spreekwoord. Een andere oud Hollandsche wijsheid leert ons, dat het geld moet rollen. Maar dat deed het begin Augustus niet meer. Het was opgepot, ten minste het zilvergeld.

De deposito's bij bankinstellingen, spaarbanken, zelfs bij de Rijks Postspaarbank werden opgevraagd en wie weet waar toen heengebracht. Ja, thuis in een ijzeren kistje, misschien wel in een varken van groen aardewerk. Wie weet, of de centenkous niet weer in gebruik is genomen. Mij zou het niet verwonderen, als men over eeuwen nog in achterhoeken van tuinen of onder oude boomen geld opgraaft met den beeldenaar van H. M. Koningin Wilhelmina.

Geldnood kwam er en men zag uit naar andere munt. Amsterdams Burgemeester Jhr. Röell kwam het eerst op de gedachte van „gemeentebons”, Rotterdam volgde en te Enschedé liepen waarachtig weer de 18e eeuwse kassiersbriefjes. De geldnood strekte zich over het geheele land uit en zoo kwamen al heel spoedig van Rijkswege de zilverbons van f 5.—, f 2.50 en f 1.—.

Amsterdam gaf nā 20 Augustus geen gemeentebons meer uit, terwijl de in omloop zijnde bons zoowel bij den rijks- als den gemeentontvanger tegen klinkende munt kunnen ingewisseld worden. Ook de zilverbons kunnen later ingewisseld worden tegen gereed geld. Zij hebben dus volkomen het karakter van noodmunt. Noodmunt is zooals het woord reeds aanduidt, een zoodanige, welke in tijden van gebrek, vooral in belegerde steden werd geslagen. Dit deed de bevelhebber om zijn krijgsvolk te kunnen betalen en ook deed de stedelijke regeering dat om munt te hebben voor het dagelijksch verkeer. Noodmunten werden dikwijls vervaardigd van metaal van geringe waarde, soms zelfs van leer, terwijl de geschiedenis leert, dat ook papieren noodgeld werd gemaakt. Wat onze zilverbons betreft, kunnen we dus gerust zeggen: „niets nieuws onder de zon”. In ons land is vooral gedurende den Tachtigjarigen oorlog veel noodmunt geslagen.

In het Rijkspenningkabinet aan het Rijksmuseum, in het gemeente-museum van Amsterdam en ook dat van Haarlem bewaart men een aardige serie noodmunten. Evenals dat nu het geval zal zijn met onze zilverbons, konden de noodmunten na het beleg tegen gewoon geld worden ingewisseld.

De noodmunt moest evenwel opvallen en daarom gaf men ze meestal een anderen vorm en een andere grootte. Vooral het model week af van het gewone, vandaar dat behalve ronde, ook driekante, vierkante en ruitvormige noodmunten voorkomen. De waarde was meestal ook minder, maar daar de stad borg stond voor inwisseling tegen gewoon geld, aanvaardde men het voor de volle waarde. Meestal werden de burgers der stad goedschiks of kwaadschiks genoopt, hun zilver voor vermunting af te staan. Tijdens het beleg van Deventer door den Bisschop van Keulen in 1672 werd noodmunt geslagen met het opschrift:

Doen 't Vreeden waer, doen blonck het hier,
Van Silver en Verguldt Geschier.
Der Fransen Sweert en Paeps Gewelt,
Verkeert dien Glans in vierkant Gelt.

Eerst had men het Zilver en Geschier gesmolten en daarna het geld geslagen. Toen Prins Maurits in 1610 Gulik belegerde, kon men het gauwer, sneed gewoonweg de zilveren schotels enz. van den bevelhebber aan stukken en zette een stempel er op.

Eigenaardig is in dit opzicht een vierkanten zilveren velddaalder van het Spaansche Beleg te Haarlem in 1573. Aan de voorzijde is deze ingestempeld met een ster en een Hollandschen leeuw; de achterzijde toont evenwel den naam Maria van Pelt en een wapen met drie eikels. Waarschijnlijk heeft dus deze ongetrouwde dame haar tafelzilver moeten afstaan aan de Regeering der stad om er noodmunt uit te slaan. Ook gebruikte men geldstukken hier niet geldig, als noodmunt. Het Frans-Halsmuseum b.v. bewaart een Bourgondische of Kruisrijksdaalder van 1567, ingestempeld voor het beleg van 1572—1573.

Ook zijn ingestempeld voor het zelfde beleg een Halve Philipsdaalder van Holland, geslagen tusschen 1560 en 1573 en een Halve Philipsdaalder van Overijssel. Ook Brabantsch, Antwerpsch, Geldersch en Utrechtsch zilvergeld, werd voor het beleg ingestempeld tot noodmunt.

Op een zilveren velddaalder graveerde men: Den 11 Decembris An° 1572 is 't leger voor Haerlem ghecome ende den 13 July An° 73 is die stat in hande van Don Fredericks geleverd, op Haerlem syn geschoten 10402 schoten.

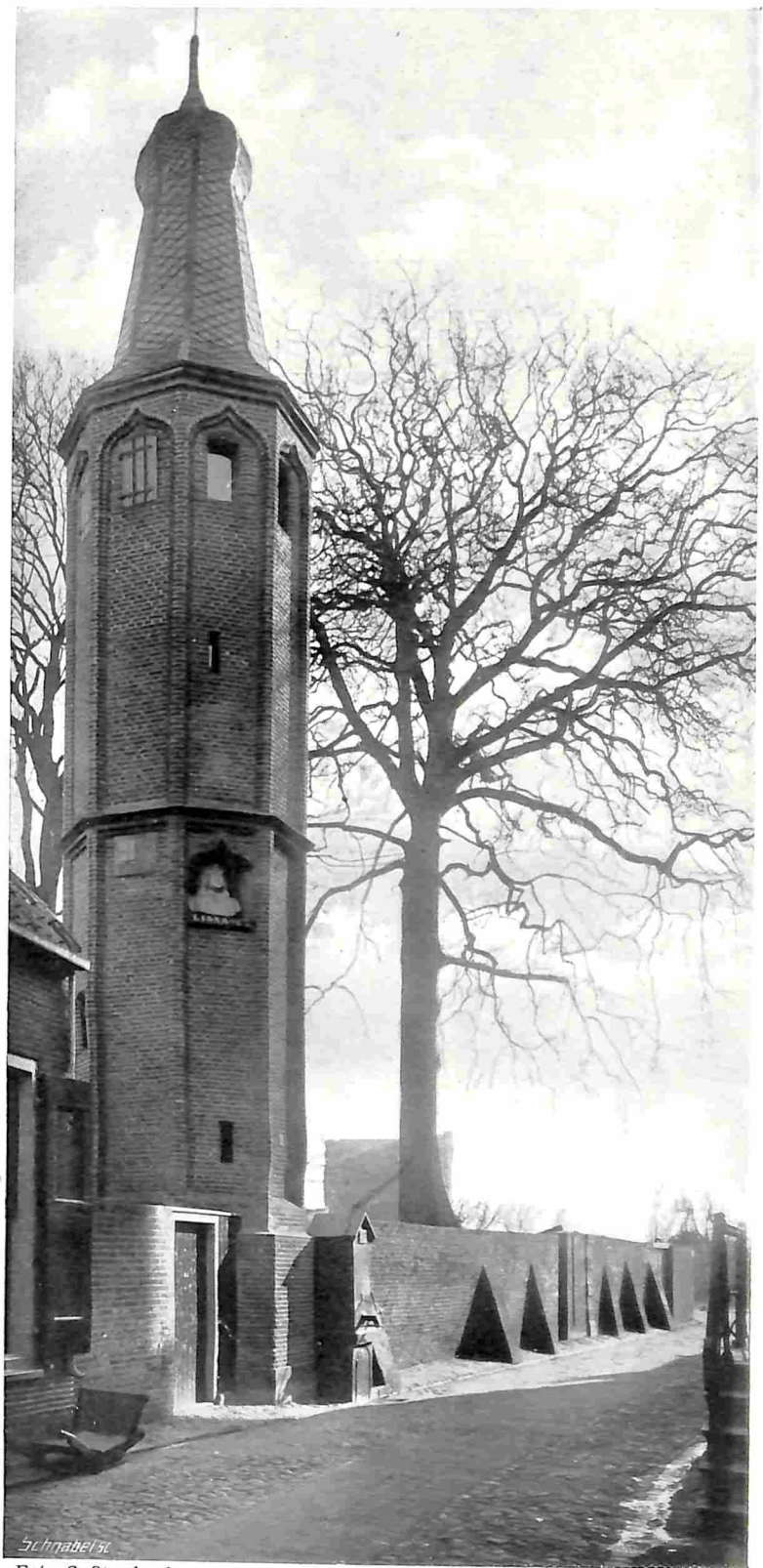

Foto C. Steenbergh.

HARDERWIJK. TORENTJE IN HET ACADEMIE-
STRAATJE MET BORSTBEELD VAN LINNAEUS.

Een andere noedmunt van het Spaansche Beleg in 1573 toont op de voorzijde :Des Conincks macht heeft mijn niet bedwongen. De keerzijde toont een doodshoofd, daarboven een mansbeeld met omschrift „Haerlem” en als randschrift: Dan door den honger ben ick verstomme.

In 't geheel bewaart het Frans Halsmuseum te Haarlem 21 noedmuntten uit het Spaansche beleg. 1)

Zijn de Haarlemsche noedmuntten, voor zoover in het museum bewaard, alle van zilver, Oudewater sloeg tijdens het beleg door den Spanjaard Hierges in 1575 looden munt met 't stadswapen, terwijl Schoonhoven alleen er een S op liet staan met het jaartal en de waarde-aangifte. Goudgeld werd soms ook geslagen. Zoo bestaan van Amsterdam dukatons op enkele en dubbele zwaarte geslagen met het randschrift: Ter Gedachten van de Munte van Amsterdam (1772—1782). Dat gebeurde aan de Munt te Amsterdam. Het was evenwel slechts bij uitzondering, dat Amsterdam munt sloeg in den Munttoren.

We hopen dat de hedendaagsche noedmuntten, onze zilverbons, maar spoedig zullen kunnen verdwijnen uit het maatschappelijk leven en enkele ervan een plaatsje krijgen in onze musea en archieven. B.

1) Een woord van dank aan den directeur, den heer Gratama, voor zijne welwillende inlichtingen, vinde hier een plaats.

Twée dagen in geteisterd België

EEN BEZOEK AAN DE DUITSCHE KAMPMENTEN EN DE VERWOESTE DORPEN LIXHE, MOULAND EN BERNEAU.

ALs oud Maastrichtenaar voelde ik in mij een onweerstaanbaren drang om naar Maastricht te treinen en in België iets van den vernietigingsoorlog te gaan zien. Spoedig was ik met rijwiel en gepakten ransel reisvaardig.

Bij mijn oponthoud te Arnhem ontmoette ik een oud stadgenoot. Mijne sportieve uitrusting ontlokte hem de vraag naar het doel mijner reis.

„Naar de grenzen en zoo mogelijk naar het oorlogsterrein.”

Dat werkte als buskruit! Hij was er niet van te weerhouden om mede te gaan en ging „ventre à terre” een reiszak koopen welke thuis spoedig voorzien was van den noodigen mondvoorraad, onderkleeding en ter completeering... een ploetendooder en een zwembroek! Vermoedelijk een voorzorgsmaatregel, in verband met mijne mededeeling dat de reis niet van gevaar ontbloot was en ik de Maas wilde oversteken!

's Avonds in Maastricht aangekomen, hoorden wij bij tusschenpoozen een ver verwijderd kanongebulder.

In de Wijkerbrugstraat kwamen wij een langen stoet menschen tegen, die uit de kerk komende, hunne gebeden luide voortzetten tot in hun stadswijk.

De kerken zijn dagelijks overvol. Daar bidden de Maastrichtenaars voor het zieleheil van de slachtoffers van den oorlog.

Aan de in 1683 geconstrueerde steenen Maasbrug, welke de voorstad Wijk met Maastricht verbindt (Maas-Trecht, het trajectum superium ad Mosam der Romeinen) was de genie aan de beide uitersten bogen bezig met dynamietingravingen.

Aan gene zijde der brug ging ons een automobiel voorbij, met 5 Belgische soldaten en een onderofficier, die 's anderendaags 8.45 met 9 Duitse jagers en artilleristen, waaronder een gewone, naar het interneeringsdepôt te Alkmaar gedirigeerd werden.

In de straten, hoewel overvuld met menschen, was het kalm en gezellig. De Maastrichtsche „Flora”, alleraardigste snuitjes en élégante figuurtjes, waren hier in gest geringen getale ver-

tegenwoordigd. In de café's gezellig druk: ongevraagd vertelde men elkander het nieuwste oorlogsnieuws, onder een heerlijk „putche aijd Mastreechs beer!”

Wij hoorden de meest ongelooflijke, dikwijls schrikwekkende verhalen van plundering, gevangenneming, fusillades, enz.

Ons werd ten sterkste ontraden den tocht te wagen. Aan de grenzen zouden wij toch niet doorgelaten worden, terwijl niemand meer op den Mescherberg bij Eysden mocht komen, waar de nieuwsgierige burgers door de „Pruussen” als musschen werden weggeschoten. 'n Krasse bewering, waar ik geen sikkepitje van geloofde. „Ieg sèg ùch, m'nhieren, ieg bin hei in Maatreech van geloofde. „Ieg sèg ùch, m'nhieren, ieg bin hei in Maatreech neet veur niks gekaumen mèr um gèt vaan den oorlog te zeen, ieg wil en moot murgen de grenzen euver!” en... wij kwamen er over!

's Anderen daags, 'n overheerlijken zonnigen dag, togen wij 's morgens vroeg per fiets op weg, via Heughem naar Eysden, door de kleurige, vriendelijke landschappen met typisch-Limburgsche groote gewitte boerderijen, met reusachtige poorten en „Cour” in het midden.

Op 100 meter van de grens werden wij door een infanteriepost aangehouden. De assisteerende wachtmeester der maréchaussées weigerde ons, ondanks behoorlijke légitimatie, den doorgang.

Vlak aan de grenzen was een groot Duitsch legerkorps gebivakkeerd en volgens hem maakten de Pruisen korte metten. Zij fusilleerden een ieder, die hun maar eenigszins verdacht voorkwam! Wat 'n overdreven vrees en bezorgdheid!

De weigering was blijkbaar goed bedoeld, doch gaf meer den indruk van eene eïgendunkelijke handeling.

Mag men een Nederlander verbieden zijn Vaderland te verlaten, als hij, ondanks de gevaren en gevolgen daaraan verbonden, absoluut doorgang verlangt?

Wij probeerden elders eene bres te vinden. Wij gingen rechts naar het dorp Eijsden en zakten af tot aan de Maas, bij een overzetveer naar het aan den anderen oever grenzende België. Wij bezochten een op een hoogen gemetselden Maaswal gebouwd café, dat als 't ware eene Belvédère vormde, van waaruit wij een prachtig uitzicht hadden op den Lichtenberg en den bergketen naar Luik.

De eenige kilometers stroomopwaarts liggende Duitse pontonbrug bij Lixhe was door eene schilderachtige kromming in de Maas aan ons oog onttrokken.

Wij trachten ons de Maas te laten overzetten om naar Lixhe te peddelen, doch het overzetveer was „op hoog bevel” stop gezet, tot schade van Eijsden en zeer tot ongerief van het aan de overzijde liggende dorp Lanaye, dat de meeste levensmiddelen uit Eijsden betreft.

Wij hielden krijgsraad; van uit de verte hoorden wij opnieuw het kanongebulder. Geprikkeld door de wetenschap dat wij zeer nabij het Duitse legerkamp en de verwoeste dorpen Lixhe, Moulend en Berneau waren, wilden wij „côte que côte” zien door te breken naar Belgisch gebied.

Wij keerden terug in de richting Rijkholt, om met eene omtrekkende beweging de wachtposten te verschalken.

Langs steile veldpaden en tusschen de korenvelden door bereikten wij, zwoegend met fiets en bepakking, doodvermoeid den top der Mescherberg bij eene kleine boerderij, waarop fier en op het hoogste punt der geheele omgeving een groote Nederlandsche Duitse legerkamp. Dit lag zoo dicht bij, dat met het ongewaarde oogen het voet- en paardenvolk en hunne bewegingen duidelijk waarneembaar waren.

Achter Moulend, vermoedelijk uit Lixhe, stegen dikke grijze rook-

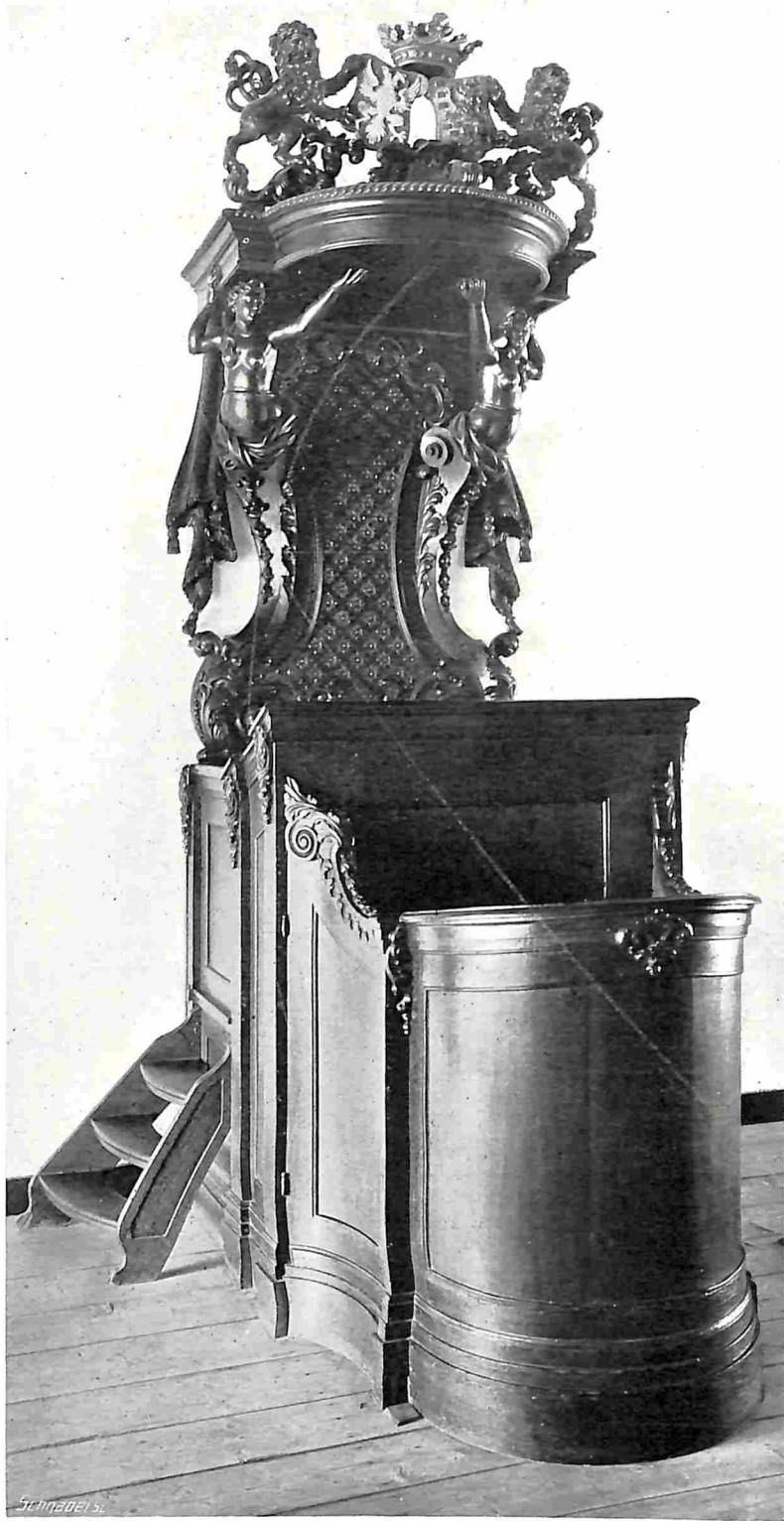

Foto C. Steenbergh.

HARDERWIJK EN ZIJNE VOORMALIGE ACADEMIE. DE FRAAIE DUBBELE CATHEDRA „MET EEN GEHEMELTE, SEER KONSTIG GESNEDEN”, WAARMEDE DE ACADEMIE IN 1729 WERD VERRIJKT. HET GESTOELTE WORDT THANS IN HET STADHUIS BEWAARD.

Moulend en Berneau waren, wilden wij „côte que côte” zien door te breken naar Belgisch gebied.

Wij keerden terug in de richting Rijkholt, om met eene omtrekkende beweging de wachtposten te verschalken.

Langs steile veldpaden en tusschen de korenvelden door bereikten wij, zwoegend met fiets en bepakking, doodvermoeid den top der Mescherberg bij eene kleine boerderij, waarop fier en op het hoogste punt der geheele omgeving een groote Nederlandsche Duitse legerkamp. Dit lag zoo dicht bij, dat met het ongewaarde oogen het voet- en paardenvolk en hunne bewegingen duidelijk waarneembaar waren.

Achter Moulend, vermoedelijk uit Lixhe, stegen dikke grijze rook-

wolken op van brandende huizen, terwijl van die zijde het kanongebulder scheen te komen.

Nu en dan konden wij een zwak geweervuur waarnemen. Tientallen gewapende automobielen en wagens, alsmede kleine afdeelingen infanterie, verplaatsten zich snel in die richting.

Wij daalden den berg af, langs het gehucht Mesch en voorwaarts ging het in de richting Moulant.

Plotseling dook het Deutsche kamp voor onze oogen op.

Wij stegen af, om ons te oriënteren of wij al of niet op Belgisch grondgebied waren. Schoorvoetend gingen wij vooruit, telkens stilstaande als een haas, onze ooren spitsende en uitkijkende of het terrein veilig was.

Links naar boven ontdekten wij aan den weg een grenspaal, die ons wat moed inboezemde. Daar gekomen constateerden wij dat het Deutsche kamp onmiddellijk aan onze grens lag, slechts daarvan gescheiden door een mac-adam weg, waar langs hun veldtelefoon aangelegd was en aanhoudend militaire motorwielrijders en gewapende automobielen af en aan reden.

Nagenoeg zoo ver het oog reikte, waren hier dragonders, cavalerie, artillerie en infanterie gebivakkeerd in de platgetrapte korenvelden en landerijen. De ambulance in het midden. Hoog boven de ziekenwagens wapperden groote roodekruis vlaggen, scherp afgeteekend tegen de strakke blauwe lucht.

De lansen der dragonders bleken, behalve in het gevecht, ook in het bivak nog belangrijke diensten te bewijzen.

Recht op in den grond gestoken en onderling verbonden met touwen, vormden zij eene standplaats voor hunne paarden. Schuin in den grond gestoken, met tusschenspanning van zeildoek, praktische en stevige slaaptenten voor de manschappen. Op de hoeken van een escadron, met een boschje stroo op den doodaanbrengende spits, eene duidelijke afbakening der afdeelingen.

De infanterie is gelegerd in zeer lage khakikleurige tenten van ruim een meter hoogte. Iedere man draagt een langwerpige stuk tentdoek mede, met een paar korte stokken, welke met die van hunne kameraden met aluminiumbuizen verlengbaar zijn tot langere dragers der tenten. Iedere afdeeling kan aldus ten allen tijde een nachtleger vormen, in overeenstemming met de voor hare sterkte gewenschte grootte.

De schuine, gedeeltelijk horizontaal overgebogen tentvlakken worden tot een lange rij aaneengeschakeld en haaks omgewerkt tot een langwerpige vierkant, de openingen naar het midden gekeerd, waardoor de manschappen tegen regen en wind beschermd zijn. Die tenten zijn op grooten afstand, ook voor vliegers, onzichtbaar.

Het geheele veld was als bezaaid met tenten, afgewisseld door lange rijen paarden, veldgeschut, bagage-, fourage-, en munitiewagens.

Hier en daar stegen rookwolkjes op van de rijdende of gegraven veldkeukens. Vooraan stond een troep dragonders „en queue” bij een reusachtigen ketel met waterige „snert” met een schijn van erwten er in. Deze erwtensoep met een stuk spek en een flinke mop zwart brood, bleek het veldmaal voor dezen dag te zijn.

Iets verder op, onder een boom, hadden eenige officieren het zich in een met lansen, zeildoek en dekens geïmproviseerd priëel gemakkelijk gemaakt op de uit omliggende woningen gesleurde stoelen en fauteuils, die hier en daar ook in 't veld verspreid lagen. In hun midden eenige kisten tot tafel geformeerd, waarop glazen en flesschen prijken. De vermoedelijk uit de naburige wijnkelders aangevoerde „rotwein” lieten zij zich blijkbaar goed smaken.

Achter deze „feld-weinstube” was een kok bezig met het gereedmaken van een officiersmaal; 4 coteletten, 2 kippetjes en een berg aardappelen lagen gemoeidelijk bij elkander te pruttelen in een

Foto C. Steenberghe.

HARDERWIJK EN ZIJNE VOORMALIGE ACADEMIE. EIGENAARDIGE TRAPGEVEL IN DE DONKERSTRAAT.

gelijking met de Deutsche schitterend doorstaat.

Onze stoere jongens maken in hun marschenuue een kraniger indruk en behouden bij lange marschen hunne fiere houding en stevigen pas. De geest in de Deutsche troepen scheen weinig opgewekt. Houding en gelaat teekende bij velen lusteloosheid en ontvredenheid scherp af. Hun betoog miste elk spoor van geestdrift. Het gelek meer op een verhaaltje. Overal hoorde ik het zelfde veldtocht-thema, in een doodbidders-toonaard.

Onze driekleur voor op ons rijwiel bleek vriendschappelijke

Foto C. Steenberghe.

HARDERWIJK EN ZIJNE VOORMALIGE ACADEMIE. GEZICHT VAN HET „KLOOSTER” OP DE GROOTE KERK.

reusachtige braadpan, gedragen door een stapel steenen, waartusschen het houtvuur lustig brandde; een gebroken kastje en een paar oude stoelen enz. dienden hierbij als brandmateriaal.

Ginds stond een veldpostwagen, waarop de manschappen als om een bijenkorf af en aan vlogen, om hun lief en leed aan familie en vrienden in het Vaderland te posten. Convooiën, met gewapend geleide, of bereden officieren renden ons voorbij allen „en passant” vriendelijk salueerend. Eene algemeene militaire bedrijvigheid die ons voortdurend in beslag nam.

De bewapening en uitrusting zoowel van de officieren als van de manschappen, maakt in het algemeen een krijgshaftigen indruk. Vooral die van de bereden troepen. Paard, bewapening en uitrusting van een ruiter kost volgens een der officieren ruim 1500 Mark. Ik zag een onderofficier der dragonders; de man gelek op een rijdend arsenaal. Het paard was voorzien van een keurig fonkelnieuw harnachement. Voor op het zadel 2 groote équipement-tasschen met vouwbaren emmer, zakje haver en koordtrossen. Achterop eene rol reserve-kledingstukken. Aan zijn koppel 6 kleine patroontasschen met 120 geweer- en 60 revolverpatronen. Links een broodzak en bekleede veldflesch. Rechts een groote revolver en kaarten-tasch met mica ruit. Op de borst een prisma veldkijker en elektrische lantaarn. Links aan het zadel een karabijn in lederen foudraal, rechts een matkleurige sabel, alleen de gevreesde lans in de hand!

Verliest zoo'n man zijn paard, dan kan hij dienst doen als infanterist. Mist hij zijn karabijn, dan stelt zijn verdragende langloops-revolver hem nog in staat om zich behoorlijk te verdedigen.

De infanterie maakt een minder goeden indruk!

Ik had mij daarbij wel wat grootere en krachtiger figuren voorgesteld; de meesten liepen zwaar gebukt onder hun uitrustingslast en hun tred was, ondanks hun 3 daagsche rust, in 't algemeen verre van veerkrachtig. Met niet weinig trots constateerde ik dat onze infanterie eene ver-

* * *

gevoelens te wekken. Toen we vlak bij het kamp waren genaderd, kwamen officieren en manschappen op ons aan en bestormden ons met vragen over oorlogsnieuws. Zij bleken niet alleen slecht ingelicht, doch gaven geheel andere lezingen over den oorlogstoestand. Zij verkeerden in de stellige meening dat Rusland vrede gesloten had op grond van een in dat land heerschende pest en hongersnood. Engeland zou ons den oorlog verklaard hebben omdat wij hunne troepen den doorgang naar België, via de Schelde, geweigerd hadden.

Alle forten bij Luik waren op één na genomen met een verlies van slechts enkele duizenden manschappen, slechts enkele versterkingen werden afgewacht om het kleine Belgische leger op zijde te drukken en binnen enkele dagen zou de stelling Namen overmeesterd zijn.

De „dreckige Franzosen” zouden zij voor een groot gedeelte in de pan gehakt hebben vóórdat zij goed en wel op de been waren.

„Innerhalb 12 Tagen haben wier ein groszes Schützenfeier in Paris!!”

Wat een illusies zijn in dit leger gewekt! Het was voor hen een zeer merkbare ontgoocheling toen ik hun onomwonden van den stand van zaken op de hoogte stelde volgens het couranten-nieuws uit Fransche, Belgische en Duitsche bronnen. De landing der Engelschen hadden zij allerminst verwacht en het in België binnenrukken der Fransche troepen sloeg als de bliksem in, vooral toen zij vernamen, dat de opmarsch der Duitschers over nagenoeg het geheele front van Thienen tot Mülhausen gestuit was. Zij konden maar niet gelooven, dat minstens 30.000 Duitschers, zoo niet meer, gedood, gewond of gevangen waren, met buitmaking van veel oorlogsmateriaal.

Het in de pan hakken van nagenoeg geheele regimenten en de bijna totale vernietiging van het doodskoppenregiment, met verovering van hun vaandel door de dappere Belgen, waren volgens hen bepaald courantenleugens. (Slot volgt). MAX. TUMMERS.

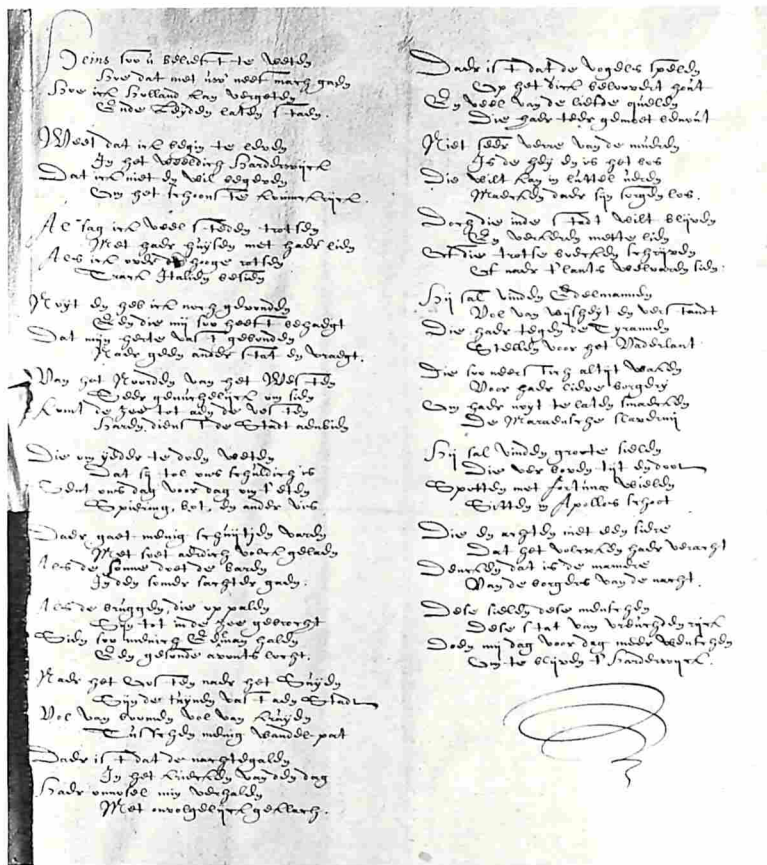
EEN LOFDICHT OP HARDERWIJK

ONZE medewerker heeft in zijn artikelen over de oude Veluwsche academiestad, in dit en in het vorige nummer opgenomen, slechts met matigen lof over het tegenwoordige Harderwijk gesproken. Natuurlijk begijpen wij, dat niet al onze lezers het geheel met hem eens zijn, en dat naast hen, die afkeer hebben gekregen van het Zuiderzee-stadje, dat onlangs zich een kwaden naam heeft verworven (eigenlijk onverdiend, want in bijna ons geheel land is de bevolking onhebbelijk tegenover vreemdelingen in opvallende kleding), er bovendien gevonden worden, voor wie ook thans nog het zoo mooi gelegen stadje veel aantrekkelijks bezit.

Dat vroeger Harderwijk vurige bewonderaars had, blijkt wel eigenaardig uit het op deze bladzijde gereproduceerde versje, geschreven met fraaien, maar voor 20-d'eeuwsche oogen toch niet gemakkelijk leesbaren letter. Het is te vinden in een oud boek uit het archief der gemeente Harderwijk, welk boek grotendeels inhoudt een geschreven copie van Schlichtenhorst en verder vele oude brieven en aanteekeningen bevat.

Wij geven thans het woord aan hem die Harderwijk „niet en wil begeven om het schoonste koninkrijk” en laten het vers in gemakkelijk leesbaren letter volgen:

Heins soo U belieft te weten
 Hoe dat met uw' neef mach gaen
 Hoe ick Holland kan vergeten
 Ende Leyden laten staen.
 Weet dat ick begin te leven
 In het weeldig Harderwijck
 Dat ick niet en wil begeven
 Om het schoonste Koninckrijk.
 Al sag ick veel steden trotsen
 Met haer huysen met haere lien
 Als ick over d'hooge rotsen
 Troock (om) Italien (te) besien.
 Noyt en heb ick noch gevonden
 Een die mij so heeft behaegt
 Dat mijn herte vastgebonden
 Naer geen ander stat en vraegt.

LOFDICHT OP HARDERWIJK,
 TE VINDEN IN EEN OUD BOEK UIT HET ARCHIEF DER
 GEMEENTE HARDERWIJK, KAST 2, Nr. XVIII.

Van het Noorden, van het Westen
 Seer genuchelijck om (te) sien,
 Komt de zee tot aan de vesten
 Haren dienst de stadt aanbien.

Die om ijeder te doen weten
 Dat sij tol ons schuldich is,
 Sent ons dag voor dag om t'eten
 Spiering, bot en ander vis.

Daer gaet menig schuijtjen varen
 Met soet aerdich volck gelaen
 Als de sonne doet de baren
 In den somer sachter gaen:

Als de bruggen, die op palen
 Sijn tot in de zee gebrocht,
 Sien soo menich Eelman halen
 Een gesonde avontslocht.

Naer het Oosten, naer het Suyen
 Sijn de tuijnen vast aan Stadt
 Vol van boomen vol van kruiden
 Tusschen menig wandelpat.

Daer ist dat de nachtegalen
 In het kriecken van den dag
 Haer onnosel min verhalen
 Met onvolgelijck geklach.

Daer ist dat de vogels spelen
 Op het dick beloovt hout
 En veel van de liefde quelen
 Die haer teer gemoet benout.

Niet seer verre van de mueren
 Is de hey en is het bos
 Die wilt kan in luttel uren
 Maecken daer sijn sorgen los.

Doch die in de Stadt wilt blijven
 En verkeren mette lien
 Of die trotse boecken schrijven
 Of naer s' lants welvaren sien:

Hij sal vinden Edelmannen
 Vol van wijsheijt en verstandt
 Die haer tegen de Tyrannen
 Stellen voor het Vaderlant.

Die soo neerstig altijt waken
 Voor haer liev borgerij
 Om haer noijt te laten smaecken
 De Maraensche r) slavemij.

Hij sal vinden groote sielen
 Die ver boven tijt en doot
 Spotten met Fortunae wielen
 Sitten in Apollo's schoot.

Die en achten niet een siere
 Dat het volcxken haer veracht
 Dencken dat is de maniere
 Van de borgers van de nacht.

Dese sielen, dese menschen
 Deze stat van vreuchden rijck
 Doen mij dag voor dag meer
 Iwenschen

Om te blijven t' Harderwijck.

r) Spaansche.

STUKJES LEVEN.

AAN ZEE.

NAAR Buiten! 't Was hun illusie geweest al sinds drie jaren lang, maar... 't Woordje „maar” daar zat 't in. Een zomermaand naar buiten kostte geld en als je nu getrouwd was en twee kinderen had en een betrekking als boekhouder op een tweede klasse kantoor... 's jongens, dan rekende je uit, totdat de cijfers gingen dansen en warrelen voor je oogen.

Hij had 'n voordeel gehad, salarisverhooging, 't ging nu wel, hij zou Tine, zijn vrouw, verrassen. Zijn stroeve trekken ontspanden, bij 't denkbeeld hoe zijn vrouwtje op zou kijken. In prettige stemming stak hij den sleutel in de voordeur van het bovenhuis. Rob en Mies, kleuters van vier en vijf jaar, kwamen hem al in 't portaal tegemoet....

En toen keek zijn vrouw hem aan en bespeurde dat er iets was, iets prettigs.... Han keek zoo vroolijk.

Toen zei hij 't haar.... zoo maar, zonder lang gezeur, te vol van blijdschap haar nu eens een verrassing te bereiden. Hij gaf Rob van zich af, die hem 'n kapot paardje in de handen duwde, met verzoek er de staart weer aan te fabriceren.

„Tine, kind... we gaan 'n maand naar buiten, naar bosch, naar zee, wat je maar wilt!”

Een oogenblik stond ze hem aan te kijken, met ongeloovigen blik in de blauwe oogen.

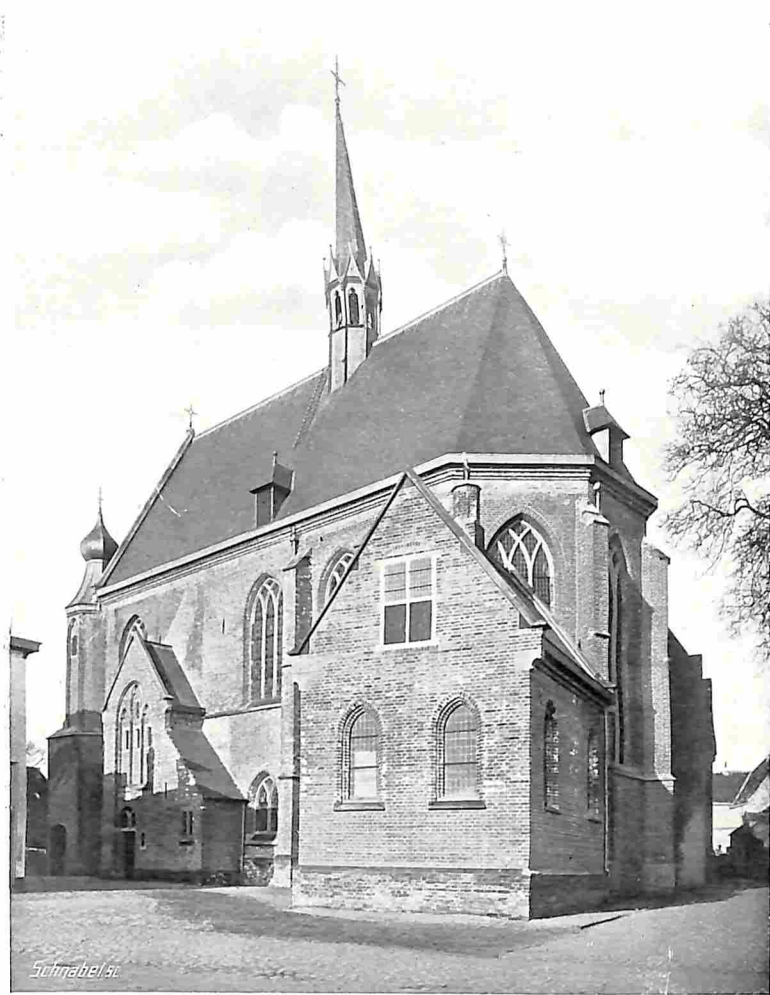

Foto C. Steenberg.

HARDERWIJK EN ZIJNE VOORMALIGE ACADEMIE.
DE GERESTAUREERDE CATHARINAKERK, EEN DER WEINIGE
DUBBELKERKEN IN ONS LAND.

„Geloof je 't niet? Ik heb 'n buitenkansje gehad.... Rob en Mies zijn zulke bleekneuzen, 't zal hun opknappen, de frissche buitenlucht en jij met je zorgen-snuitje moet er nu ook eens uit! Nou, wat zeg je ervan?”

„O Han!” Haar bleek gezicht warmde plots op in rozen-blos, ze greep zijn hand vast, vroeg met de oudesleur-zorgen-angst van jaren:

„Kan 't heusch?”

„Heusch!” lachte hij vroolijk; 'n beetje uitdagend nu overmoedig.

En terwijl ze alleen bleven, rekenden ze uit, samen schuivend naast elkaar, haar blond hoofd dicht bij 't zijne.

Toen hij zweeg, knikte ze blij.

„Ja, zie je man.... dit is geen overtollige weelde, ze hebben heusch buitenlucht noodig; dokter vond Miesje zoo zwakjes.... gunst, 't is heerlijk!”

Spontaan in haar blijdschap, schudde ze hem bij de schouders heen en weer.

En in den drukken sleur van hun jong leven, schitterde nu een glanzend zonne-licht.

Tine zat alleen* in de huiskamer, bezig met enig naaiwerk. Over eenige dagen zouden ze naar buiten gaan.... naar zee. „O, heel eenvoudig zie je”, had ze 's middags tegen haar man gezegd, toen ze uit Wijk aan Zee teruggekomen was, „'n paar kleine kamers en 'n keuken waar precies één mensch in kan staan, maar echt leuk!”

Ze streek met de hand langs 't voorhoofd. Wat deden omstandigheden 'n mensch veranderen!

Vóór haar huwelijk was ze een verwend prinsesje geweest. Bij een oom en tante was ze opgevoed, haar ouders had ze vroeg verloren. Ze woonden buiten op 'n groot dorp, waar Tine dwaalde in de diepe, diepe bosschen en elk plekje haar lief was. Door haar huwelijk onstond een breuk tusschen de familie en het nichtje. „Welja, 'n kantoorbediende zonder geld.... een dwaze gril!” had oom gezegd. Maar daar de jongelui nog in de jaren waren, dat ze geloofden aan rozengeur en maneschijn en de levenszorgen verweg duwden, waren ze gehuwd. En de misère was begonnen. 't Getob met de kinderen, haar man die zijn eerste goede betrekking verloor.... Enfin,

eindelijk was er een gunstige verandering op komen dagen.... nu niet meer zoo piekeren!

En zij pakte goed in de koffers, bijgestaan door Rob en Mies die ongemerkt 't oudste speelgoed in de koffers stopten.

Toen kwamen ze in 't beloofde land aan en ze dwaalden door de duinen, tusschen bossen helm, waar zouten, frisschen zeegeur woei van beneden omhoog. Terwijl de knderen speelden, lag ze stil te staren over de zee, vol spelingen van parelmoer, glinsterend in het gouden zonne-licht. En daarboven de heldblauwe lucht met ijle, witte donswolkjes, hier en daar en streepen windveeren....

Zoo heerlijk rustig was 't hier....

Jammer, dat haar man 's morgens vroeg met den trein naar de stad moest.... Toen, in die rustige omgeving, in de groote natuur, waar je steeds hoorde ruischen het eindeloos gerol van de golven, kwam steeds nader en nader een scherp-wreed woord; een woord waaraan in deze eeuw niet meer gedacht werd.

Oorlog....

Haar man kwam er 's middags mee thuis, couranten-berichten ontstelden de menschen. Nederland was nog rustig, maar....

Oorlog, neutraliteit, mobilisatie....

Die woorden waren in de lucht, in de harten van duizenden, hamerden in de hersens....

Tine, zenuwachtig, sprak er over met haar man.

Hij weersprak tot haar rust zijn eigen angst....

Er kwam inkwartiering. Door de hooge, stille duinen bewogen troepjes soldaten, kampeerden in de witte tenten. En het treinverkeer werd ongeregeld. Tine staarde voor zich heen, minuten lang. 't Ging zoo niet langer.

Om op tijd op 't kantoor te zijn, ging haar man nu per fiets. Doodop kwam hij aan, sprak te Amsterdam kennissen.

„Jij bent ook zoo buiten, hè?”

„Ja.... voor de kinderen....”

„Bevalt 't je?”

„O jawel... maar zoo gaat 't niet.. je trapt je 'n ongeluk op je fiets, die treinen rijden zoo ellendig!”

„Ja beroerd hoor.... de meesten komen terug!”

En 's middags begon hij er over tegen zijn vrouw.... over 't terugkeeren naar de stad.... aarzelend, langzaam, wetende hoe akelig zij 't zou vinden....

Ze luisterde met gebogen hoofd.... ze waren er pas zes dagen en Rob en Mies hadden nu al meer kleur en al de onkosten...

Toen begreep hij dat hij meer aan moest dringen.

Hij hield dat gefiets niet uit, hoor!

Ze schrikte op.... neen, hij had gelijk, ze zouden gaan....

Een verloren illusie....

Ze liep dien avond alleen langs het strand. De zee bruiste hoog op. Golven, wild opgezweept, stortten de witte schuimranden uit over het gelige zand. De wind klaagde over alles heen, grauwe, scheurende wolken joegen door het luchtruim voort.

Somber en dreigend was alles, als vól van het naderend gevaar dat komen zou.... Oorlog....

Geen zonnelicht was meer te zien.... En zij staarde over de

Foto C. Steenberg.

HARDERWIJK EN ZIJNE VOORMALIGE ACADEMIE.
DE BENEDENKERK DER CATHARINAKERK.

onmetelijke watervlakte.... tranen sprongen in haar oogen... 't was zoo heerlijk geweest buiten, en nu....

Maar 't besef drong plotseling tot haar door, dat deze teleurstelling niets was, vergeleken bij het leed, dat duizenden en duizenden te wachten stond. Jonge, flinke mannen, die zouden vallen door moordend gevecht. Moeders en kinderen, gedompeld in rouw....

Toen liep ze langzaam naar hun huisje in de duinen terug, zag haar man met de kinderen stoeien.... Ze greep zijn hand, zei opgewekt:

„We zullen morgen heengaan, Han.... kom, thuis hebben we 't ook nog goed.... Zeg Rob, wie 't eerst die duin af is!” En als 'n groot kind, met lachend gezicht, liep ze vooruit de duinen af, de rok fladderend door den wind.... de kinderen achter haar aan.

Terwijl hij voelde en begreep, hoe moedig zij de verloren illusie droeg.

DORA MUSBACH.

ZAL POLEN HERLEVEN?

„NOG is Polen niet verloren”, dat is de uiting van het onwankelbare geloof in het behoud en herstel hunner onafhankelijkheid, de kreet der vrijheid die de Polen hun onderdrukkers in het gezicht slingerden. Van het eens zoo machtige rijk, dat zich van Dantzig, Krakau en Odessa in het westen, en van de Zwarte zee over Kiew tot voorbij Riga uitstrekte, waarvoor menige vijand gesidderd had, die zich voor de macht van de Poolsche koningen moest bukken, was niets overgebleven, het was uit de rij der volkeren verdwenen.

En thans, nu de volkerenkrijg in Europa is uitgebroken, nu zal misschien het oude Poolsche rijk weer hersteld worden. Waar andere landen dreigen hunne zelfstandigheid in te boeten, daar bestaat de mogelijkheid, dat de Polen hun lang gekoesterde wenschen ingewilligd krijgen, zonder dat zij zich door geweld van hunne onderdrukking behoeven te bevrijden. Rusland belooft den Polen hun onafhankelijkheid; verliest het, dan is de kans groot, dat Oostenrijk het Poolsche rijk gedeeltelijk herstelt.

Leerrijke lessen biedt ons de geschiedenis toch, de vrijheid en opkomst van het ééne volk gaat dikwijls gepaard met den ondergang van het andere!

Men ga de landkaart eens na en denke van Duitschland eens het stuk weg ten oosten van de lijn Dantzig—Görlitz behoudens eenige uitzonderingen in het Noord-Oosten bij Koningsbergen, van Oostenrijk Galicië, en van Rusland het stuk ten Westen van de lijn Powno—Koisno en neme daarbij in aanmerking dat er in die streken ruim 18 miljoen menschen wonen, dan krijgt men wel een denkbeeld van hoeveel belang 't oude rijk der Piasten is, en hoe licht begrijpelijk de wedijver der drie keizers van de verschillende landen waar de Polen wonen, om hen voor zich te winnen. Zij hebben nu de keus, onder wiens vaan zij zich zullen scharen; hun onderdrukkers van gisteren trachten heden hun vriendschap te verwerven. Zal hun rasgevoel het sterkst spreken en zullen zij zich herinneren hoe Jagello in 1410 bij Tannenberg aan het hoofd van de Slavische volkeren, die onder de bevelen van den dapperen koning stonden, de ridders der duitsche orde versloeg, die den Polen vroeger menige nederlaag toebrachten en waarmede zij in voortdurenden strijd leefden? Zullen zij denken aan hun dapperen koning Jan Sobieski die in 1683 Weenen bevrijdde van de belegering der Turken onder Kara Mustapha, nadat afgevaardigden van den keizer, die zich meer bezig hield met de vraag, of hij aan den Poolschen Koning den titel „majesteit” moest toekennen en hem met „doorluchtigheid” aanspreken, dan wel met de werkelijke belangen van zijn land, Sobieski op hun knieën smeekten de Oostenrijksche hoofdstad en de Habsburger dynastie te redden, tot dank waarvoor dezelfde dynastie onder Maria Theresia, een eeuw later, schijnbaar noodgedwongen, mededeed aan de verdeling van Polen?

Of zal de herinnering te levendig zijn aan de vervolgingen en wandaden, waaraan zij van de zijde der Russen blootstonden, en aan de vermetele daad van Catherina II, die in 1773 en 1793, groote stukken van het rijk afscheurde, en overmoedig de verant-

woordelijkheid voor hetgeen aan Polen misdaan werd, op zich nam, toen de twee andere staatshoofden, die ook een brok kregen, de schuld op elkaar schoven.

Het is een feit, dat Oostenrijk zich, wat de behandeling van zijn Poolsche onderdanen betreft, het minst verwijten op den hals gehaald heeft. In het rijk van Keizer Frans Jozef hebben zij de meeste vrijheid genoten en niet aan de vervolgingen en geniepige plagerijen blootgestaan die zij in Duitschland en Rusland hebben te verduren gehad; in Galicië hebben de Polen zelfs groten staatkundigen invloed.

Het is niet de eerste maal, dat grotere landen dan het Poolsche rijk zich beijveren om de gunst van de Polen te winnen, natuurlijk slechts op eigen belang bedacht terwijl de onafhankelijkheid van Polen maar bijzaak was. Napoleon, die Pruisen wilde inruiken, ontam aan dat rijk een groot stuk van hetgeen het van het voormalige Polen in bezit had, en maakte er (in 1807) het groothertogdom Warschau van, onder de soevereiniteit van den Koning van Saksen. Hierdoor schiep Napoleon een staat die zich tusschen Pruisen, Rusland, en Oostenrijk als een wig indrong en een voorpost was, in het oosten, van het Fransche rijk. Czaar Alexander van Rusland beloofde van zijn kant den Polen ook volledige zelfstandigheid, doch deze wantrouwen de beloften van den heerscher der Moscovieten, al waren zijne bedelingen goed. Zij herinnerden zich maar al te goed wat Rusland hun vroeger had aangedaan, het was de oorzaak geweest van hun ondergang, dien dapperen als Kosziuszko en Poniatowski niet hadden kunnen

verhoeden toen in 1795 Polen voorgoed van de landkaart verdween en hetgeen er nog van het verbrokkelde rijk overbleef, broederlijk onder Rusland, Pruisen en Oostenrijk verdeeld werd.

Hun karakter, hetwelk eenigszins met dat der Franschen overeenkomt, en de oude sympathie die tusschen deze en de Polen bestond, maakten dat de oproep van Napoleon I een willig oor onder hen vond. Zij begroetten hem als hun bevrijder en namen in het Fransche leger dienst.

Diezelfde sympathie verklaart ook, dat, in den fransch-duitschen oorlog, de Duitschers twee regimenten in Posen niet durfden wapenen, uit vrees dat de Polen zich tegen hun onderdrukkers die hun Pozuan in Posen, Bydgoszcz in Braunberg, hun Szul in Schultz en Szumann in Schumann veranderden, zouden keeren, en naar Fransche zijde zouden overloopen. Napoleon III was ook nog eens in de bres gesprongen, doch helaas zonder succes, voor de arme Polen, die na den laatsten opstand in 1830 in Rusland en in 1846 in Duitschland, elk openlijk verzet moesten opgeven. Het schijnt nog twijfelachtig, nu zij weten dat het tegen Frankrijk gaat, het land dat voor velen hunner een tweede vaderland is geworden of zij aan Duitschland's roepstem met geestdrift gehoor hebben gegeven.

In ieder geval is er voorloopig een einde gekomen aan de vervolgingen en onderdrukkingen die in naam der Heilige Drieënhed aanvingen onder Catherina II van Rusland, den Keizer van Oostenrijk en Frederik de Grootte, die, op de smeekbede om hulp der Polen, antwoordde met het zenden van een troepenmacht, onder voorgeven Pruisen tegen de pest die in Polen heerschte, te beschermen, terwijl de Pruisen in het bedrijven van geweldadigheden voor de Russen niet onder deden. Hun koning Stanislaus, een zwakke koning, die slechts een ledpop was van Catherina II, was niet bij machte Polen te redden, evenmin zijn opvolgers.

Nu zal hun vermoedelijk het recht op grondbezit in Duitschland niet meer ontzegd worden, en zullen zij zooveel schoorsteenen, als zij willen, er op na mogen houden, wat tot dusver slechts in beperkte mate was toegestaan; zij moesten maar koulijden; ook worden ze niet meer naar Siberië gezonden, tenminste — als Rusland wint, en woord houdt.

Boezemen ons de rampen die Polen getroffen hebben, al medelijden in, wij mogen vaak niet voorbij zien, dat zij zelf daaraan gedeeltelijk schuld dragen. Een land waar eeuwig verdeeldheid heerschte onder de machtigen en zwakken, waar godsdiensttwisten woedden, waar een totaal verkeerd regeeringsstelsel bestond, de een op den ander naijverig was, en het verkrijgen van een ambt afhing van de som gelds, die daarvoor geboden werd, kon ondanks alle moed en vaderlandsliefde van zijn bewoners, zijn plaats niet meer behouden onder de staten, al waren over het algemeen de Polen schaafder dan de burgers van naburige rijken.

G. WIJGMANS.

ZAL POLEN HERLEVEN?
DE GENEALOGISCHE AREND VAN POLEN. DE POOLSCHES KONINGEN VAN LESCHEZEK AF TOT HENDRIK II, 42^e KONING VAN POLEN.

ZAL POLEN HERLEVEN?

EEN PLECHTIGE GEBEURTENIS IN DE POOLSCHES GESCHIEDENIS.

Wittold, Prins van Litthauen, de latere koning Jagello, zwoert zijn vader dat hij wraak zal nemen op de het land verwoestende Germanen. In 1440 versloeg hij aan het hoofd van alle Slaven de ridders van de Duitse Orde.
Naar de schilderij van Joh. Styka.

IETS UIT DE GESCHIEDENIS VAN LEUVEN.

HET eerste historisch betrouwbare feit uit Leuven's bestaan is een geweldige veldslag; het allerlaatste een geweldige verwoesting. Tusschen beide gebeurtenissen liggen ruim duizend jaar, een kleine spanne tijds vergelijkenderwijs gesproken, maar toch zeker groot genoeg om van de menscheid ten minste iets meer humaniteit te verwachten.

Maar in deze dagen wanhoopt men wel eens aan vooruitgang der menscheid.....

Sedert 884 hadden zich talrijke scharen voormannen aan de boorden van de rivier „de Dijle” gevestigd op een plaats welke den naam *Lovon* droeg. Deze plek nu werd hun uitgangspunt voor talrijke strooptochten, die zich niet alleen tot bij Maastricht uitstrekten, alwaar zij den aartsbisschop van Mainz een gevoelige nederlaag toebrachten, maar zelfs eindigden met de inname van Parijs (25 Nov. 886) een onderneming, die hun zeker niet zoo wel gelukt zou zijn, had niet een zwakkeling op den troon van het Frankische rijk gezeten. Maar deze zwakkeling, Karel de Dikke, maakte spoedig plaats voor een meer energieke opvolger Arnulf van Carinthië, en deze joeg hen terug naar hun operatiebasis, Lovon aan de Dijle en hier gekomen, leverde hij hun een geweldigen slag, die voor goed een einde maakte aan hun invallen in deze landen. Van dezen slag, in den herfst van 891 geleverd, staat opgeteekend, dat het aantal lijken, hetwelk in de rivier lag, zoo groot was, dat de bedding uitgedroogd scheen. Met eenig meer recht dan 1000 jaren later kon deze overwinning een zege op de barbaren genoemd worden, het resultaat toch was, zooals wij reeds boven zeiden, dat de rooftochten der Skandinaviers sedert dien in aantal zoowel als in felheid afnamen. Een eenigszins vreemde belegering doorstond de stad een kleine zeven eeuwen later. Men verplaatse zich in het jaar 1542. De laatste binnenlandsche vijand, dien Karel V nog te bekampen had, voor hij zich waarlijk Heer der zeventien Nederlanden noemen mocht, Willem van Kleef, bedreigde in dit jaar Leuven met een leger, dat aangevoerd werd door Nicolaas van Bossut en de ons meer bekende Maarten van Rossum. De landvoogdes Maria van Hongarije had de stedelijke krijgsmacht met een 500 man versterkt. Leuven was zeer moeielijk te verdedigen, de vestingen waren voor een deel in puin gevallen en die nog ongeschonden waren lagen op grooten afstand van elkaar. De bevelhebber der troepen, Bussius, oordeelde, dat het onmogelijk was de stad te verdedigen en in overleg met den magistraat ging hij dan ook onderhandelingen met den vijand aan. Men kwam tot een schikking; van Rossum had eerst de overgaaf der stad geëischt, maar ten leste stelde hij zich tevreden met een som van 17,000 gouden kronen; bovendien zou zijn leger nog van de stad ontvangen 40 tonnen wijn en eenige honderde tonnen bier. Maar ziet! niet zoodra maakte men zich gereed de bier- en wijnvoorraad over te leveren, of een gedeelte der Leuvense bevolking, hoofdzakelijk ambachtslieden en studenten, protesteerden hiertegen en eischten, dat de stad tot op het eind verdedigd zou worden. Zij lieten het niet bij het protest, maar ze gingen tot de daad over. Hen stonden vrouwen en kinderen ter zijde. Nog lang zong men in Leuven:

Int gemijn pueple elck gonck hem rasschen
Ter vesten, ja vrouwen en kinderen

Di ginghen dragen steenen en asschen
Reep, peck en wat den viant mocht
hinderen.

En men was ditmaal gelukkiger dan eenige eeuwen later. Want niet was het eind van dit verzet der bevolking, dat de vijand de stad in brand stak, neen integendeel: op dezen onverwachten tegenstand waren van Rossum en de zijnen zoo weinig verdacht geweest, dat ten slotte de belegeraren moesten optrekken om zich naar Luxemburg te begeven.
S. v. PRAAG.

Gevecht met een zalm.

Engelsche visscherijkranten brengen een verhaal van een dertienurig gevecht met een gevangen zalm. Een Schotsche liefhebber bleef in dit geval de overwinnaar aan den oever van de bekende, zalmrijke Aroe.

's Middags kreeg deze hengelaar een zalm beet en na een uurtje geveerd te hebben was er van vermoeden bij het dier nog geen spoor te bekennen; wel een bewijs, dat het een stevige knaap moest zijn. Gedurig schoot de zalm woest uit om na zulke buien van heftigheid weer een poos stil te liggen. De hengelaar gaf hem echter geen kamp en bleef bij tusschenpoozen bezig om den visch te vermoeden.

Tegen den avond werd de zware visch wat handelbaarder, doch juist toen wist deze zich in een bodemspleet in het ondiepe water te verschuilen en hielp geen aantrekken van het snoer om den zalm in beweging te brengen. Een boot werd te water gebracht boven de schuilplaats van den visch, die echter niet te voorschijn kwam, vóór het licht van een flinke acyteleenlantaar op den bodem doordrong, waarna met behulp van een schepnet bijna een uur na middernacht eindelijk de zalm aan land kon worden gebracht. Het bleek een 27 pponder te zijn, dien het niet was aan te zien dat hij 13 uren lang om zijn leven geworsteld had, terwijl de gelukkige hengelaar dood-af moet geweest zijn. G.

ZAL POLEN HERLEVEN?

ALLEGORISCHE VOORSTELLING VAN DE VERDEELING VAN POLEN TUSSEN RUSLAND, OOSTENRIJK EN PRUISEN.

Links Catharina II, daarnaast koning Stanislaus, wien de kroon bijna van 't hoofd valt. Rechts Keizer Jozef II en Frederik de Grootte.

Naar de schilderij van Moreau.

Foto Ver. Foto-Bar.

DE VERWOESTING VAN LEUVEN.

HET UITWENDIG BIJNA GEHEEL GESPAARDE STADHUIS (RECHTS) TE MIDDEN DER PUINHOOPEN. OP DEN ACHTERGROND DE OVERBLIJFSELEN VAN DE ST. PIETERSKERK.

Wat is te Leuven gespaard gebleven?

Na nauwkeurige vergelijking van de meest betrouwbare berichten en mededeelingen, meenen wij omtrent den omvang der verwoesting thans het volgende te kunnen zeggen:

Het *Stadhuis* is uitwendig grootendeels onbeschadigd gebleven; inwendig moet het geheel vernield zijn.

De *antieke gebouwen tegenover het stadhuis* zijn alle verbrand.

De *St. Pieterskerk* is gedeeltelijk verwoest; de afbeelding hierboven doet twijfel rijzen aan de mogelijkheid van herstel. De kostbare schilderijen, waaronder Bouts' laatste avondmaal, zijn behouden gebleven, naar 't schijnt.

Het *Universiteitsgebouw*, het in 1317 gebouwde huis voor het weversgilde, waaraan in 1600 een verdieping werd toegevoegd en in de 18e eeuw nog een vleugel, is geheel verwoest en daarmee is ook de *boekery der hoogeschool* vernield. Dit laatste is een onherstelbaar verlies; uiterst zeldzame werken, waaronder honderden wiegedrukken en een aantal merkwaardige handschriften bevonden zich onder de 150.000 à 200.000 boekdeelen (sommigen geven een getal van 100.000 op; anderen weer van 300.000).

Verwoest zijn verder: de St. Geertruidakerk met zijn prachtig gebeeldhouwde koorbanken, de St. Jacobskerk met het volgens de overlevering uit het Heilige Land door Godfried van Bouillon meegebrachte doopvont, de Vlaamsche schouwburg, het Théâtre Royal, het Paleis van Justitie, het gebouw van de „Union des étudiants”, alle kloosters en abdijen, behalve de Norbertijnen-abdij Regina Coeli.

De buitenwijken der stad, behalve aan de zijde van het station, hebben het minst geleden. Maar het hart van Leuven is uitgebrand en tusschen puin en kale muren rijst slechts de kostelijke gevel van het Stadhuis bijna ongeschonden op.

Een groente voor den winter.

VERSCHÉ groente in den winter is schaarsch. Men is dan op wat boerenkool, wat spruitkool en andere koolsoorten aangewezen. Ook al zit men goed in de gesteriliseerde groenten, toch heeft verse groente boven deze natuurlijk veel voor en wie ze dan ook eenigszins kan bemachtigen, zal er gaarne een paar malen in de week van willen profiteren. Vooral zulke, die rauw gegeten kan worden, zal voor menigeen iets zeer aantrekkelijks zijn. Vandaar dan ook dat de Veldsla (*Valerianella olitoria* Poll.) een plantje, dat anders wei-

licht niet eens aangekeken zou worden, in dat opzicht een goede reputatie geniet. Ook in het wild algemeen op bouwakkers en langs wegen voorkomend, is het plantje dus uitstekend tegen onze winters bestand, al is de gekweekte vorm (*oleracea* en andere gekweekte soorten) in dit opzicht natuurlijk ook iets gevoeliger dan de geheel wilde soort.

Om er in den winter van te kunnen profiteren, zaait men in September of begin October, bij tusschenpoozen. In het begin van den winter, zal de eerstgezaaide dan wel zoo ver zijn, dat men ze gebruiken kan, terwijl de later gezaaide in het voorjaar dienst kan doen. Tot in het laatst van Maart of begin April kan men er nog gebruik van maken, later beginnen de plantjes zaad te vormen en zijn zij voor het gebruik niet meer geschikt. Om er ook gedurende de vorst en als alles onder de sneeuw ligt gebruik van te kunnen maken, zaait men ze wel in een kouden bak, die men vorstvrij tracht te houden. Zulke gebroeide veldsla krijgt men in het voorjaar dikwijls onder den naam van „broeivet”. Natuurlijk is het van veel belang dat de grond waarop het zaad gezaaid wordt, goed vruchtbaar is. Veldsla op vruchtbaren grond gegroeid, zal altijd malscher zijn dan zulke, die op schralen bodem is gekweekt. Zaait men dicht opeen, dan krijgt men kleine plantjes met betrekkelijk kleine blaadjes, terwijl men door tamelijk wijd uiteen te zaaien van goede gekweekte soorten als 't ware kleine kropjes kan verkrijgen. Eveneens is het van belang op een beschut plekje, waar de grond niet al te nat is, uit te zaaien. Schrale, koude winters zouden de jonge plantjes ongeschikt voor de consumptie kunnen maken, daar dan het blad dikwijls geel wordt. Is de grond droog, zooals tegenwoordig kan voorkomen, dan moet het zaad wat vast worden aangeklopt en de grond worden begoten.

Wat het gebruik der veldsla betreft, men eet ze als gewone sla. Wel is zij niet zoo malsch als deze en is vooral de veldsla van den kouden grond dikwijls wel eens een beetje bitter, maar in een tijd, dat men van rauwe groente anders bepaald niets krijgt, smult men er zeker van. Aangemaakt met wat citroen, een weinig suiker en een gesneden preitje, zal het stellig menig liefhebber vinden. Waar het zaad volstrekt niet duur is en er gezaaid kan worden als de andere vruchten en groenten uit den tuin reeds geoogst zijn, terwijl de plantjes al weer opgeruimd zijn, als in de lente de tijd van zaaien komt, zal stellig iedereen er op weinig kostbare wijze een proefje mee kunnen nemen. En die er eenmaal van geprofitteerd heeft, zal het bepaald later nog eens meer doen.

J. J. HOF.